

**OPINII CU PRIVIRE LA REGLEMENTAREA EFECTELOR
DECLARĂRII NULITĂȚII CĂSĂTORIEI CE VIZEAZĂ RELAȚIILE
DINTRE PERSOANELE CARE AU FOST CĂSĂTORITE**

**VIEWS ON EFFECTS REGULATION OF THE DECLARATION OF
INVALIDITY/NULLITY OF MARRIAGE CONCERNING THE
RELATIONSHIPS BETWEEN PEOPLE WHO HAVE BEEN
MARRIED**

VEACESLAV PÎNZARI¹

Rezumat: În materia căsătoriei, ca de altfel și în alte materii, în cazul în care manifestarea de voință este făcută cu încălcarea normelor legale stabilite pentru validitatea acesteia, va interveni nulitatea ca sancțiune care, stabilită prin hotărârea instanței de judecată, nu se îndreaptă împotriva actului juridic ca atare, ci împotriva efectelor potrivit legii, produse pe fundalul viciat al actului. Deci, actul juridic sancționat cu nulitate, este lipsit de efectele juridice în vederea cărora a fost încheiat. În cadrul acestui demers vom efectua o analiză a efectelor pe care le produce sancțiunea nulității, asupra relațiilor între persoanele care au fost căsătorite, a căror căsătorie a fost desființată.

Cuvinte-cheie: căsătorie; nulitate; efecte nepatrimoniale; efecte patrimoniale; întreținere; moștenire.

Abstract: In matters of marriage, as well as in other matters, when the expression of will is made by violating legal norms, established for its validity, the invalidity/nullity will comes as a sanction, which, established by the court decision, is not directed against the legal act as such/by its very nature, but against the adverse effects of law, effects produced on the background of the tainted/corrupted act. Therefore, the legal act, sanctioned by nullity, is devoid of legal effects to which it was concluded. In this endeavor, we shall analyze the effects (that) the nullity sanction produces on the relationships between people who have been married, whose marriage was dissolved.

Keywords: marriage; nullity; non-patrimonial effects; patrimonial effects; maintenance; inheritance/legacy.

¹ Conferențiar univ. dr. , Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți, v. m. pinzari@gmail.com

Căsătoria reprezintă actul juridic solemn, încheiat între un bărbat și o femeie, în scopul întemeierii unei familii. Încheierea actului juridic al căsătoriei presupune, ca de altfel și în cazul tuturor actelor juridice, în general, îndeplinirea unor condiții de fond și de formă, precum și, în particular, lipsa impedimentelor pentru încheierea acesteia. Îndeplinirea condițiilor de fond trebuie dovedită de către viitorii soți, iar lipsa piedicilor nu trebuie demonstrată, este suficient ca aceștia să declare că ele nu există. În acest sens, alin. 2 art. 10 Codul Familiei al Republicii Moldova prevede că: „În declarația de căsătorie, viitorii soți trebuie să indice că nu există nici un impediment legal la căsătorie”.

În cazul în care se constată nerespectarea condițiilor de validitate la căsătorie, prin hotărâre judecătorească operațiunea respectivă va fi desființată cu efect retroactiv (*ex tunc*). Drept consecință, declararea nulității căsătoriei va produce două mari categorii de efecte, care vor viza aspecte personale și patrimoniale și, anume:

1. cu privire la relațiile dintre persoanele care au fost căsătorite;
2. cu privire la relațiile dintre părinții și copiii rezultați din această căsătorie.

Indiferent de tipul nulității, atât cea absolută cât și cea relativă, deși sunt produse de cauze diferite, vor genera aceleași efecte și, anume: lipsirea de efecte juridice pentru viitor (*ex nunc*) a căsătoriei încheiate ignorând prevederile legale, dar și desființarea retroactivă a acesteia (*ex tunc*), ca și cum ea nu ar fi existat. Dar, o simplă preluare din dreptul comun a efectelor nulității actelor juridice în materia căsătoriei este imposibilă, având în vedere complexitatea efectelor pe care le produce actul respectiv care, până la rămânerea definitivă și irevocabilă a hotărârii judecătorești privind desființarea acestuia, a fost prezumat a fi valabil și a produs o serie de consecințe juridice pentru persoanele astfel căsătorite, consecințe care nu pot fi neglijate. În aceste condiții vom constata că, de la regula retroactivității efectelor nulității există și câteva excepții. Aceste excepții se referă la căsătoria putativă și situația copiilor născuți din căsătoria desființată.

În continuare, vom analiza efectele pe care le produce desființarea unei căsătorii în conformitate cu legislația Republicii Moldova.

1. Efectele declarării nulității căsătoriei cu privire la relațiile dintre persoanele care au fost căsătorite

1. 1. Efectele declarării nulității căsătoriei cu privire la relațiile

nepatrimoniale dintre persoanele care au fost căsătorite

Hotărârea judecătorească desființează căsătoria lovită de nulitate și, prin efectul său retroactiv, face ca persoanele care au fost căsătorite să fie repuse în situația anterioară încheierii acestui act juridic, adică, în situația ca și când ei nici nu l-ar fi încheiat vreodată. Astfel, dacă a rămas definitivă și irevocabilă hotărârea de desființare:

- căsătoria este considerată că nici nu a fost încheiată vreo dată;
- se consideră, că aceste persoane nu au fost căsătorite niciodată între ele, deci, nu au avut calitatea de soți și, pe cale de consecință, nu-i vom putea numi „*foști soți*”²;
- încetează pentru viitor (*ex nunc*) obligațiile de sprijin moral și de fidelitate conjugală³;
- persoana care și-a schimbat numele ca efect al căsătoriei, care ulterior a fost declarată nulă sau anulată, îl poate păstra și nu trebuie să revină obligatoriu la numele avut anterior încheierii acesteia. Dar, cu privire la numele persoanelor a căror căsătorie a fost desființată, trebuie făcute unele precizări. Astfel, în conformitate cu prevederile pct. 83 din Instrucțiunea cu privire la modul de înregistrare a actelor de stare civilă, „*Soțul care și-a schimbat numele la încheierea căsătoriei, luând numele a celuilalt soț, în cazul recunoașterii nulității căsătoriei are dreptul să-și mențină acest nume, dacă în hotărârea instanței de judecată de recunoaștere a nulității căsătoriei este dispusă expres această acțiune.*

În acest caz anulând actul de căsătorie la rubrica „Mențiuni” se înscrie că după recunoașterea nulității căsătoriei, soțul menține numele obținut la înregistrarea căsătoriei.

² Legat de acest aspect, observăm că autorii în domeniu utilizează termenul „*soții*” sau sintagma „*foștii soți*”. Același lucru l-am făcut și noi anterior, dar, analizând legislația Republicii Moldova în această materie, ne-am revăzut punctul de vedere. Considerăm că utilizarea acestor termeni nu este adecvată în cazul desființării căsătoriei deoarece, calitatea de „*soț*” sau „*fost soț*” poate rezulta doar dintr-o căsătorie valabil încheiată și nu dintr-una desființată. Dacă avem în vedere caracterul retroactiv al nulității, în cazul desființării, se consideră că persoanele a căror căsătorie a fost lovită de nulitate nu au fost niciodată căsătorite între ele. Astfel, acestora nu le putem atribui nici calitatea de „*soți*”, dar nici pe cea de „*foști soți*”. Alta este situația căsătoriei putative unde, soțul sau soția de bună-credință au calitatea de „*soț*” până la rămânerea definitivă a hotărârii privind desființarea căsătoriei (*n. n. V. P.*).

³ În opinia noastră, în cazul obligațiilor de sprijin moral și de fidelitate conjugală, desființarea retroactivă este imposibil de obținut dar și este lipsită de vreo rațiune (*n. n. V. P.*).

În cazul în care în hotărârea instanței judecătorești privind recunoașterea nulității căsătoriei nu este expus expres că soțul care și-a schimbat numele în rezultatul căsătoriei respective, va purta și în continuare acest nume, în actele de identitate a persoanei vizate se va înscrie mențiunea „Buletinul de identitate (pașaportul) urmează a fi schimbat în termen de 1 lună”.

Din dispozițiile legale citate mai sus concluzionăm că, dacă prin hotărârea judecătorească nu se dispune expres păstrarea numelui, persoana care și l-a schimbat cu ocazia încheierii căsătoriei nule sau anulate va trebui să revină la numele avut anterior încheierii acesteia;

- cel care nu a împlinit vârsta de optsprezece ani, pierde capacitatea de exercițiu deplină dobândită în condițiile acordării dispensei de vârstă la căsătorie, potrivit dispozițiilor alin. 2 art. 20 C. Civ. ;

- în relațiile dintre persoanele care au fost căsătorite nu se suspendă cursul prescripției extinctive. Astfel, în conformitate cu dispozițiile lit. a) art. 275 C. Civ. : „*Cursul prescripției extinctive se suspenda: a) pentru cererile dintre soți - pe durata căsătoriei*”. Ținând cont de aceste dispoziții legale și având în vedere efectul retroactiv pe care-l produce nulitatea căsătoriei, dispărea calitatea de soți care ar justifica suspendarea cursului prescripției extinctive privind dreptul la acțiune în litigiile dintre ei și, de asemenea, nu poate fi vorba de „timp al căsătoriei” în care, cursul prescripției se suspendă. După rămânerea definitivă a hotărârii de desființare a căsătoriei, prescripția va fi calculată incluzând și timpul în care aceste persoane au fost căsătorite, deoarece nu au fost întrunite condițiile legale pentru suspendarea curgerii termenului prescripției, prevăzute la lit. a) art. 275 C. Civ.

1. 2. Efectele declarării nulității căsătoriei cu privire la relațiile patrimoniale dintre persoanele care au fost căsătorite

În literatura de specialitate, autorii precizează că nulitatea căsătoriei va produce efecte și asupra relațiilor patrimoniale stabilite între persoanele ale căror căsătorie a fost desființată. Aceste efecte privesc: 1. regimul matrimonial; 2. obligația legală de întreținere; 3. dreptul de moștenire⁴.

1. 2. 1. Efectele declarării nulității căsătoriei cu privire la regimul matrimonial

În ceea ce privește regimul matrimonial, indiferent că este vorba de cel

⁴ M. Avram, *Drept civil. Familia*, Editura Hamangiu, București, 2013, p. 102.

legal sau convențional, având în vedere faptul că acesta nu poate exista în afara căsătoriei și, ținând cont de efectul retroactiv al nulității, se va considera că el nu a existat. În acest caz, față de bunurile dobândite în comun de persoanele a căror căsătorie a fost desființată, se vor aplica dispozițiile art. 346 - 365 C. Civ. al Republicii Moldova, care reglementează proprietatea comună pe cote – părți deoarece, între aceste persoane nu putea să existe proprietate comună devălmașă, rezultată din alegerea regimului legal al bunurilor soților. În această materie, alin. 2 art. 44 Codul Familiei al Republicii Moldova prevede că: *„Bunurile procurate în comun de către persoanele a căror căsătorie a fost declarată nulă aparțin acestora cu drept de proprietate în diviziune, iar contractul matrimonial se consideră nul”*.

Legat de dispozițiile legale citate mai sus trebuie să facem următoarele precizări: *„sintagma „drept de proprietate pe cote-părți” este sinonimă cu termenul „coproprietate”. Coproprietatea se deosebește de indiviziune. Astfel, în timp ce coproprietatea are ca obiect un bun sau bunuri singulare, indiviziunea are ca obiect o universalitate de bunuri. Cu alte cuvinte, proprietatea pe cote-părți sau coproprietatea este o modalitate a dreptului de proprietate, iar indiviziunea constituie o modalitate a patrimoniului”*⁵. Din punctul nostru de vedere, în dispozițiile alin. 2 art. 44 Codul Familiei al Republicii Moldova, legiuitorul confundă termenul „indiviziune” cu cel de „coproprietate”. Este adevărat că în timpul căsătoriei, dacă vorbim de regimul legal al bunurilor soților, patrimoniul persoanelor căsătorite cunoaște două categorii de bunuri: *proprietate comună devălmașă și proprietate personală*. Bunurile proprietate comună devălmașă, formează patrimoniul comun al soților, adică o universalitate juridică ce se află în stare de indiviziune până la partaj. Deci, indiviziunea este o modalitate a patrimoniului, inclusiv o modalitate a patrimoniului persoanelor căsătorite. Având în vedere faptul că actul juridic al căsătoriei a fost desființat, iar în conformitate cu regula exprimată în adagiul *quod nullum est, nullum producit effectum* acesta nu poate produce efecte juridice, respectiv, nu poate fi vorba despre patrimoniul comun al soților, iar pe cale de consecință, aici vom avea în vedere bunurile dobândite în comun de către persoanele a căror căsătorie a fost desființată. În concluzie, considerăm că prima parte a alin. 2 art. 44 Codul Familiei al Republicii Moldova este inexactă și, în opinia noastră, poate fi redactată în felul următor: *„Bunurile dobândite în comun de către persoanele a căror căsătorie a fost declarată nulă aparțin acestora în coproprietate...”*.

⁵ L. Pop, *Dreptul de proprietate și dezmembrămintele sale*, Editura Lumina Lex, București, 1996, p. 155.

În ceea ce privește efectele declarării nulității căsătoriei cu privire la contractul matrimonial, prevăzute în ultima parte a alin. 2 art. 44 Codul Familiei al Republicii Moldova după cum urmează: „... iar contractul matrimonial se consideră nul”, ținem să subliniem următoarele:

- în primul rând, „deși există o legătură strânsă dintre căsătorie și convenția matrimonială, instituție pe care orice regim matrimonial, legal sau convențional, înțelege să o servească, aceasta nu înseamnă însă că cele două categorii juridice sunt sudate solidar. Fiecare dintre acestea are regimul său, căsătoria influențând convenția matrimonială și nu invers”⁶;

- în al doilea rând, nulitatea contractului matrimonial nu va atrage nulitatea căsătoriei, în schimb, dacă este declarată nulă sau anulată căsătoria, efectele contractului matrimonial nu se vor mai produce nici ele⁷;

- în rândul al treilea, art. 41 Codul Familiei al Republicii Moldova se referă la cauzele de nulitate ale actului juridic al căsătoriei, nu și la cele ale contractului matrimonial, astfel că, de multe ori căsătoria, poate să fie încheiată cu nerespectarea condițiilor de fond sau formă prevăzute de lege, în schimb contractul matrimonial să fie încheiat valabil;

- în sfârșit, în cazul declarării nulității căsătoriei, contractul matrimonial nu va fi considerat nul, după cum prevede alin. 2 art. 44 Codul Familiei al Republicii Moldova, ci „va fi caduc”, pentru că a dispărut rațiunea existenței acestuia.

Concluzionând, având în vedere cele menționate anterior, considerăm că dispozițiile alin. 2 art. 44 Codul Familiei al Republicii Moldova sunt formulate cu anumite erori, ar trebui modificate și, în opinia noastră, ar putea avea următorul conținut: „*Bunurile dobândite în comun de către persoanele a căror căsătorie a fost declarată nulă sau anulată aparțin acestora în coproprietate, iar contractul matrimonial se va considera caduc*”.

1. 2. 2. Efectele declarării nulității căsătoriei cu privire la obligația legală de întreținere

După cum stabilește legislația în art. 82-85 Codul Familiei al Republicii Moldova, între soți și foști soți există obligația legală de întreținere. Având în vedere faptul că vorbim despre un act juridic lovit de nulitate, care nu poate da

⁶ P. Vasilescu, *Regimuri matrimoniale. Parte generală*, Editura Rosetti, București, 2003, p. 199.

⁷ Ibidem.

naștere efectelor proprii unei căsătorii, în conformitate cu regula de drept exprimată în adagiul *quod nullum est, nullum producit effectum*, între persoanele ale căror căsătorie a fost desființată nu poate fi vorba nici despre obligația legală de întreținere, deoarece acestea nu au avut calitatea de soți și, respectiv, nu pot avea calitatea de foști soți, după rămânerea definitivă și irevocabilă a hotărârii judecătorești de desființare a căsătoriei.

În opinia noastră, dacă în timpul căsătoriei ulterior desființate, unul dintre soți a prestat mijloace pentru întreținerea celuilalt, după rămânerea definitivă și irevocabilă a hotărârii privind declararea căsătoriei nule sau anulate, acesta poate cere restituirea cheltuielilor suportate, în temeiul îmbogățirii fără justă cauză⁸ reglementate de art. 1389-1397 C. Civ. al Republicii Moldova

Cu această ocazie trebuie neapărat menționat faptul că, nulitatea căsătoriei ar putea produce efecte și în privința obligației contractuale de întreținere. Astfel, dacă în timpul căsătoriei, care este declarată nulă sau anulată, soții au încheiat un contract prin care unul din ei sau ambii se obligă să acorde mijloace pentru întreținere, odată cu desființarea căsătoriei ar putea să dispară și cauza contractului de întreținere.

În literatura de specialitate se susține că, „în structura cauzei actului juridic civil intră două elemente: scopul imediat - *causa proxima* -, numit și scopul obligației, și scopul mediat - *causa remota* -, numit și scopul actului juridic. Scopul mediat constă în motivul determinant al încheierii unui act juridic civil; acest motiv se referă fie la însușirile unei prestații, fie la calitățile unei persoane”⁹. În speța noastră, credem că, de cele mai multe ori, motivul determinant al încheierii unui contract privind acordarea întreținerii, încheiat între persoane căsătorite, îl constituie calitatea de soț. Pierderea acestei calități, ar putea duce la dispariția cauzei pentru care a fost încheiat contractul de întreținere și, implicit, la desființarea acestuia. Ideile date au la bază prevederile alin. 1 art. 207 C. Civ. al Republicii

⁸ Cum susțin autorii în domeniu, „îmbogățirea fără justă cauză este faptul juridic licit prin care are loc mărirea patrimoniului unei persoane prin micșorarea corelativă a patrimoniului altei persoane, fără ca pentru acest efect să existe o cauză justă sau un temei juridic. Îmbogățirea fără justă cauză dă naștere unui raport obligațional între îmbogățit și însărăcit. Îmbogățitul este debitorul, însărăcitul este creditorul obligației de restituire. Restituirea trebuie să se facă, ori de câte ori este posibil, în natură. În toate celelalte cazuri se face prin echivalent bănesc”, L. Pop, *Teoria generală a obligațiilor*, Editura Lumina Lex, București, 2000, p. 143-146.

⁹ Gh. Beleiu, *Drept civil român. Introducere în dreptul civil. Subiectele dreptului civil*, Ediția a VIII-a, revăzută și adăugită de M. Nicolae și P. Trușcă, Editura Universul Juridic, București, 2003, p. 168.

Moldova care dispun că: „Actul juridic civil încheiat fără cauză ori fondat pe o cauză falsă sau ilicită nu poate avea nici un efect”.

1. 2. 3. Efectele declarării nulității căsătoriei cu privire la dreptul de moștenire

Și legat de acest aspect ar trebui să ne întoarcem la regula de drept exprimată în adagiul *quod nullum est, nullum producit effectum*. Persoanele ale căror căsătorie a fost declarată nulă sau anulată, nu se pot prevala de efectele căsătoriei după rămânerea definitivă și irevocabilă a hotărârii judecătorești de desființare a acesteia. Deci, ele nu au avut calitatea de soți și, pe cale de consecință, în cazul decesului uneia dintre ele, cel care rămâne în viață nu poate avea calitatea de „soț supraviețuitor”, respectiv, nu are dreptul la succesiune legală și, după cum vom vedea în continuare, în conformitate cu prevederile art. 1503 C. Civ. al Republicii Moldova, pierde dreptul și la succesiunea testamentară. Codul civil al Republicii Moldova consacră, cu referire la drepturile succesoriale ale persoanelor a căror căsătorie a fost desființată, art. 1503 C. Civ. intitulat „Pierderea dreptului la succesiune în cazul declarării nulității căsătoriei”, care prevede că: „*Soțul supraviețuitor pierde dreptul la succesiune dacă au existat motive pentru declararea nulității căsătoriei și testatorul a intentat în acest sens o acțiune în instanța de judecată*”.

Prima observație care se cere a fi făcută legat de dispozițiile art. 1503 C. Civ. al Republicii Moldova citate mai sus este că, sintagma „soț supraviețuitor” în conținutul acestei norme legale, în opinia noastră este justificată deoarece, în cuprinsul ei vedem că legiuitorul statuează că „au existat motive pentru declararea nulității căsătoriei și testatorul a intentat în acest sens o acțiune în instanța de judecată”. Astfel, constatăm că nu este vorba de o hotărâre judecătorească definitivă și irevocabilă de desființare a căsătoriei, deci, calitatea de soț nu a fost încă pierdută. Considerăm concluzia noastră justă deoarece nulitatea, în această materie, este judiciară și, cât timp nu există o hotărâre judecătorească definitivă și irevocabilă de desființare a căsătoriei, aceasta se consideră valabilă și producătoare de efecte juridice.

Pentru a efectua o analiză a acestei dispoziții legale, ne vom referi de la început la comentariul de care a avut parte articolul dat: „*Dacă până la decesul defunctului*¹⁰, *ultimul*¹¹ *a intentat o acțiune în judecată cu scopul de*

¹⁰ Sintagma „*decesul defunctului*” este o construcție gramaticală extrem de nereușită, este

a declara căsătoria nulă, soțul supraviețuitor nu va mai avea vocație succesorală legală la moștenirea lăsată de soțul predecedat. Deși legiuitorul s-a referit doar la simpla intentare a acțiunii, existând motive pentru declararea nulității căsătoriei, totuși, vocația succesorală legală a soțului supraviețuitor va depinde de aprecierile instanței de judecată.

Potrivit articolului 41 din Codul familiei, căsătoria poate fi declarată nulă în următoarele cazuri:

- nu au fost respectate condițiile de fond pentru încheierea căsătoriei (articolele 11, 13, 14, 15 din Codul familiei);

- căsătoria a fost încheiată când soții sau unul dintre ei nu au avut intenția de a crea familie (căsătorie fictivă).

Căsătoria declarată nulă se consideră ca atare din momentul încheierii ei”¹².

În ceea ce ne privește, supunem criticii dispozițiile art. 1503 C. Civ. al Republicii Moldova și comentariul acestuia, din următoarele rațiuni:

- considerăm că denumirea acestui articol „Pierderea dreptului la succesiune în cazul declarării nulității căsătoriei” este inexactă. În legislația civilă și nu numai dar și în literatura de specialitate, se face o analiză a nulității în funcție de diferitele criterii de clasificare. Unul din aceste criterii este „în funcție de natura interesului ocrotit – general ori individual -, prin dispoziția legală încălcată la încheierea actului juridic civil, potrivit căruia nulitatea este de două feluri: absolută și relativă”¹³. Sub aspect terminologic, „nulitatea absolută este determinată, în legislație, practică și chiar doctrină, uneori, prin formulele: actul este „nul de drept” sau, „actul este nul” ori, „actul este nul de plin drept” sau „actul va fi nul”, iar nulitatea relativă este indicată prin formulele: „actul este anulabil”, „actul

un pleonasm (*moartea mortului*). De aceea, „pentru a se evita aceasta în limbajul tehnic de specialitate, persoana decedată care lasă succesiunea se desemnează sub denumirea de „de cuius” termen care provine din prescurtarea locuțiunii latine „is de cuius succesiune agitur”, care desemnează pe „cel despre a cărui succesiune este vorba””, D. Chirică, *Drept civil. Succesiuni și testamente*, Editura „Rosetti”, București, 2003, p. 26.

¹¹ De ce „ultimul”? Din câte vedem, în această parte a comentariului se vorbește doar despre defunct, astfel că nu vedem necesitatea clasificării acestuia în *primul, cel de-al doilea sau ultimul*(n. n. V. P.).

¹² *Comentariul Codului Civil al Republicii Moldova*. Coordonatori: M. Buruiană, O. Efrim, N. Eșanu, Volumul II, Editura ARC, Chișinău, 2006, p. 1168.

¹³ Gh. Beleiu, op. cit., p. 220-221.

poate fi anulat”¹⁴. Această precizare am considerat-o necesară deoarece, în titlul art. 1503 C. Civ. al Republicii Moldova legiuitorul stabilește că dreptul la succesiune se va pierde doar „în cazul declarării nulității căsătoriei”, adică, doar în cazul nulității absolute a acesteia, în situația în care actul juridic al căsătoriei a fost încheiat cu nerespectarea unor condiții de fond sau de formă ce vizează un interes general, al întregii societăți. Să înțelegem că dacă suntem în prezența unor cazuri de nulitate relativă a căsătoriei, când se încalcă anumite condiții de fond sau de formă ce vizează un interes particular, soțul supraviețuitor nu va pierde dreptul la succesiunea testamentară? Este aceasta o scăpare sau legiuitorul a dorit să reglementeze anume așa situația dată? Considerăm că denumirea acestui articol ar trebuie să fie „Pierderea dreptului la succesiune în cazul desființării căsătoriei”.

- există o neconcordanță între denumirea articolului 1503 C. Civ. al Republicii Moldova și conținutul acestuia. Astfel, titlul articolului este: „Pierderea dreptului la succesiune în cazul declarării nulității căsătoriei”, iar în conținutul acestuia legiuitorul se referă la pierderea de către soțul supraviețuitor a dreptului la succesiunea testamentară. Această concluzie se trage din partea finală a art. 1503 C. Civ. al Republicii Moldova, ce prevede că, sancțiunea dată va interveni dacă „testatorul a intentat în acest sens o acțiune în instanța de judecată”. Într-adevăr, „noțiunea de succesiune este susceptibilă de mai multe accepțiuni, dar în esență, aceasta desemnează transmiterea unui patrimoniu, fracțiune de patrimoniu sau a unor bunuri singulare de la o persoană fizică decedată la una sau mai multe persoane fizice sau juridice în ființă”¹⁵. Deci, când spunem „succesiune”, în acest context, vom avea în vedere o transmisiune „mortis causa” prin care se transmit drepturi și obligații fără ca să specificăm că aceasta este una „legală” sau „testamentară”. Așadar, considerăm că, dacă prin dispozițiile art. 1503 C. Civ. al Republicii Moldova s-a dorit lipsirea soțului supraviețuitor de dreptul la succesiunea testamentară, denumirea trebuia să ne indice acest fapt explicit și articolul în cauză să se intituleze „Pierderea dreptului la succesiune testamentară în cazul declarării nulității căsătoriei”. Dacă, s-a avut în vedere, însă, că prin această prevedere legală soțul supraviețuitor pierde dreptul atât la succesiunea legală, cât și la cea testamentară, de ce legiuitorul stabilește că „testatorul” și nu „defunctul”

¹⁴ Idem, p. 221.

¹⁵ D. Chirică, *Drept civil. Succesiuni*, Editura Lumina Lex, București, 1996, p. 3.

trebuia să fi intentat acțiunea de declarare a nulității căsătoriei?

- legiuitorul ne sugerează, prin modul de redactare a titlului articolului 1503 C. Civ. al Republicii Moldova „Pierderea dreptului la succesiune în cazul declarării nulității căsătoriei”, ideea că nulitatea căsătoriei este deja constatată și există o hotărâre judecătorească în sensul dat, cu toate că din cuprinsul dispoziției legale examinate rezultă că, soțul care a intentat abia o acțiune cu privire la declararea nulității căsătoriei, a decedat până la tranșarea pricinii. Aceasta, în opinia noastră, la fel reprezintă o neconcordanță între denumirea și conținutul articolului supus analizei;

- ce trebuie să înțelegem prin sintagma „*au existat motive pentru declararea nulității căsătoriei*”? Aceste motive au existat în legislația familială sau civilă, în opinia sau imaginația cui, a soțului supraviețuitor, a instanței care a fost sesizată etc. ?

- să înțelegem că depunerea cererii privind declararea nulității sau anularea căsătoriei echivalează cu o hotărâre judecătorească rămasă definitivă și irevocabilă în cazul în care reclamantul decedează? Codul de procedură civilă al Republicii Moldova, în alin. 1 și 2 art. 254 intitulat „Hotărârile judecătorești definitive și irevocabile”, prevede că: „(1) *Rămân definitive hotărârile judecătorești:*

- a) *emise în primă instanță fără drept de apel;*
 - b) *emise în primă instanță, supuse apelului, după examinarea pricinii în apel, în cazul în care apelul este respins;*
 - c) *emise în apel prin care s-a rezolvat fondul cauzei.*
- (2) *Rămân irevocabile hotărârile judecătorești:*
- a) *emise în primă instanță, după expirarea termenului de atac;*
 - b) *emise în primă instanță, atacate în apel sau recurs, după examinarea pricinii în recurs, în cazul în care recursul este respins;*
 - c) *emise în recurs, prin care s-a rezolvat fondul cauzei”.*

Din câte putem observa, Codul de procedură civilă nu prevede nimic în privința cererilor de declarare a nulității sau anulării căsătoriei depuse de către soțul reclamant, care a decedat după intentarea acțiunii în instanță, astfel, considerăm că în această situație trebuie aplicate prevederile art. 265 lit. f) C. proc. civ. al Republicii Moldova care statuează că: „*Instanța judecătorească dispune încetarea procesului în cazul în care: f) partea în proces persoană fizică decedează și raportul juridic litigios nu admite succesiunea în drepturi*”. Aceste dispoziții legale trebuie coroborate și cu prevederile alin. 1 art. 33 Codul Familiei al Republicii Moldova în

conformitate cu care: „Căsătoria încetează în urma decesului sau a declarării pe cale judecătorească a decesului unuia dintre soți”.

- de ce legiuitorul nu dă vreo soluție în privința soțului supraviețuitor care este de bună-credință¹⁶? Pierde și el dreptul la succesiunea defunctului său soț care a fost de rea-credință? Ce se întâmplă în situația în care soțul decedat a fost de bună-credință iar cel supraviețuitor este de rea-credință? Ce se întâmplă în situația în care ambii soți și cel în viață, dar și cel decedat au fost de bună - sau de rea-credință? Ce soluție se impune în situația când „*au existat motive pentru declararea nulității căsătoriei*”, dar acestea cad sub incidența art. 43 Codul Familiei care reglementează împrejurările ce înlătură nulitatea căsătoriei și soțul decedat a înaintat o acțiune în instanța de judecată?

- în comentariul articolului dat, autorul insistă asupra ideii potrivit căreia: „*Deși legiuitorul s-a referit doar la simpla intentare a acțiunii, existând motive pentru declararea nulității căsătoriei, totuși, vocația succesorală legală a soțului supraviețuitor va depinde de aprecierile instanței de judecată*”¹⁷. Considerăm eronată această concluzie deoarece, legiuitorul clar și imperativ prevede în art. 1503 C. Civ. al Republicii Moldova că: „*Soțul supraviețuitor pierde dreptul la succesiune dacă au existat motive pentru declararea nulității căsătoriei și testatorul a intentat în acest sens o acțiune în instanța de judecată*”. Dacă, în cazul art. 1502 C. Civ. al Republicii Moldova care reglementează pierderea dreptului la succesiune a soțului supraviețuitor în cazul divorțului, legiuitorul a lăsat la latitudinea instanței de judecată aprecierea admiterii sau nu la succesiune a soțului supraviețuitor, care a întrerupt relațiile de căsătorie în fapt cu *de cujus* prin formula, „*Prin hotărâre judecătorească, un soț poate fi privat de dreptul la succesiune...*”, aceeași posibilitate nu este prevăzută la art. 1503 C. Civ. al Republicii Moldova unde, legiuitorul prevede expres și imperativ că: „*Soțul supraviețuitor pierde dreptul la succesiune...*”. De aici trebuie să concluzionăm că, dacă a fost intentată o acțiune în instanța de judecată cu privire la declararea nulității căsătoriei și unul dintre soți a decedat, chiar dacă nu există o hotărâre judecătorească definitivă și irevocabilă în acest caz, soțul supraviețuitor va fi lipsit de dreptul la succesiunea testamentară

¹⁶ Codul civil Quebec, prin dispozițiile art. 624 în această materie prevede: „*L'époux ou le conjoint uni civilement de bonne foi succède à son conjoint si la nullité du mariage ou de l'union civile est prononcée après le décès*”.

¹⁷ *Comentariul Codului Civil al Republicii Moldova*, Vol. II, op. cit. , p. 1168.

deoarece, legiuitorul nu mai lasă la latitudinea instanței posibilitatea aprecierii admiterii sau nu a acestuia la succesiunea defunctului său soț, instanța va constata doar dacă sunt sau nu întrunite condițiile prevăzute la art. 1503 C. Civ. al Republicii Moldova

- din câte putem observa la art. 1503 C. Civ. al Republicii Moldova, legiuitorul nu prevede nimic în privința modului prin care soțul supraviețuitor va fi lipsit de dreptul la succesiunea testamentară. Cum va opera această sancțiune, direct, prin efectul legii, sau trebuie cerută de către comoștenitorii soțului supraviețuitor ori, de către persoanele pentru care înlăturarea acestuia de la moștenire va produce efecte patrimoniale? Trebuie să se pronunțe vreo hotărâre judecătorească în acest sens sau nu? Codul civil al Republicii Moldova în alin. 3 art. 23 prevede: „*Nimeni nu poate fi limitat în capacitatea de folosință și în capacitatea de exercițiu decât în cazul și în modul prevăzut de lege*”. Înțelegem că ceea ce prevede Codul civil al Republicii Moldova în art. 1503, este un caz de limitare a capacității de folosință a persoanelor aflate în atare situație și, ar trebui să existe o hotărâre judecătorească în acest sens.

- trebuie sau pot fi aplicate aici prin analogie dispozițiile art. 1435 C. Civ. al Republicii Moldova intitulat: „*Decăderea din dreptul la succesiune*” care prevede că: „*Circumstanța care constituie temei pentru decădere din dreptul la succesiune trebuie constatată de instanța de judecată. Acțiunea poate fi intentată de persoana pentru care decăderea succesului nedemn din dreptul la succesiune are consecințe patrimoniale*”. Ce se întâmplă în situația în care comoștenitorii sau persoanele interesate nu doresc înlăturarea soțului supraviețuitor de la succesiunea defunctului său soț?

- ce se întâmplă în cazul în care soțul supraviețuitor este unicul moștenitor, iar procurorul cere privarea acestuia de dreptul la moștenirea testamentară? Cine va avea de câștigat în această situație? Va veni la moștenire statul?

Ținând cont de argumentele aduse anterior, considerăm că art. 1503 C. Civ. al Republicii Moldova trebuie exclus din Codul civil deoarece, în redactarea în care îl avem astăzi, este extrem de nereușit și poate ridica foarte multe probleme de aplicare în practică. În cazul în care există vreo rațiune a menținerii acestuia, el trebuie revăzut esențial, ca să nu ridice atare probleme de interpretare, dar nici de aplicare în practică.

Concluzionând, vom menționa faptul că legislația familială a

Republicii Moldova, care reglementează efectele pe care le produce desființarea căsătoriei în relațiile dintre persoanele care au fost căsătorite este defectuoasă și necesită o intervenție a legiuitorului, în vederea înlăturării curențelor strecurate.